

Nystagmus

Inleiding

Met de term nystagmus worden onwillekeurige ritmische bewegingen van de ogen aangeduid. Onwillekeurig betekent dat de bewegingen buiten de wil om ontstaan en ook niet direct door de patiënt kunnen worden beïnvloed. Ritmisch wil zeggen dat de bewegingen een bepaald patroon vertonen met een vrij vaste snelheid en richting. Een patiënt met nystagmus heeft dus 'wiebelende', trillende ofwel 'dansende' ogen. Nystagmus is een betrekkelijk zeldzame afwijking in de besturing van de oogbollen. Het kan zowel aan een oog als aan beide ogen voorkomen.

Er zijn verschillende soorten nystagmus. De twee meest voorkomende vormen zijn 'pendelnystagmus' en 'ruknystagmus' (oftewel 'zaagtandnystagmus').

Bij een pendelnystagmus bewegen de ogen heen en weer als de slinger van een klok. Bij een ruknystagmus is de snelheid van de beweging wisselend in verschillende richtingen: de ogen drijven als het ware langzaam af en worden met een snelle ruckbeweging weer teruggehaald.

In de slaap en onder narcose verdwijnt de nystagmus.

Nystagmus kan zowel een oogheelkundige als een neurologische oorsprong hebben. In deze folder wordt vooral ingegaan op de nystagmus van oogheelkundige oorsprong.

Wat zijn de oorzaken van nystagmus en welke soorten zijn er?

De exacte oorzaak van nystagmus is niet bekend, maar moet gezocht worden in het oogbesturingssysteem binnen de hersenen. Dit is een zeer complex samenwerkingsproces binnen de hersenen, dat mede aangestuurd wordt door binnenkomende informatie afkomstig uit de diverse zintuigen (evenwicht, houding, visuele informatie).

Nystagmus kan aangeboren zijn; in dat geval wordt gesproken over een congenitale nystagmus.

Nystagmus kan op zeer vroege leeftijd ontstaan door aangeboren afwijkingen in de bouw of functie van een of beide ogen of door aangeboren hersenletsel. Als hierbij een gestoord gezichtsvermogen bestaat, kan nystagmus al binnen zes weken na de geboorte optreden. Enkele voorbeelden van dergelijke afwijkingen zijn: aangeboren staar (lenstroebeling), afwijkingen in de aanleg van het netvlies of van de oogzenuw en albinisme.

Ook bij gezonde ogen kan nystagmus optreden.

Een aparte vorm van nystagmus is de latente nystagmus. Deze treedt alleen op aan een oog, wanneer het andere oog wordt afgedekt. Deze vorm komt vooral voor bij mensen die al op jonge leeftijd scheelzien hebben (gehad).

Verder kan nystagmus op latere leeftijd ontstaan; dit noemt men verworven nystagmus. Meestal is een verworven nystagmus het gevolg van andere aandoeningen, zoals een hersenbloeding of ernstig hersenletsel.

Wat zijn de verschijnselen?

Bij mensen met nystagmus zal de gezichtsscherpte vrijwel nooit maximaal zijn, omdat zij door de nystagmus de mogelijkheid van een stabiele vaste fixatie (het richten van de ogen op het waar te nemen object) missen. De gezichtsscherpte zal mede bepaald worden door de achterliggende oorzaak.

Mensen met aangeboren of vroeg ontstane nystagmus hebben over het algemeen geen last van een bewegend, wiebelend of trillend beeld, doordat de hersenen zich hebben aangepast.

Bij een verworven nystagmus kunnen de hersenen zich niet aanpassen; deze patiënten zien vaak wel een bewegend of trillend beeld.

In het algemeen geldt dat mensen met nystagmus bij dichtbij kijken naar verhouding een betere gezichtsscherpte halen dan bij kijken op afstand.

Hoe wordt de diagnose gesteld?

De diagnose nystagmus wordt gesteld op basis van het klinische beeld. Bij een kind met aangeboren nystagmus is oogheelkundig en orthoptisch onderzoek nodig om een mogelijke achterliggende oogaandoening op te sporen, hoewel er in een groot deel van de gevallen geen oorzaak aanwijsbaar is. Erfelijkheidsonderzoek en/of nadere neurologische evaluatie zijn soms nodig.

Ook bij verworven nystagmus moet oogheelkundig onderzoek worden verricht, zo nodig aangevuld met neurologisch onderzoek.

Kan nystagmus behandeld worden?

Een behandeling in de zin van genezing is bij nystagmus slechts zeer zelden mogelijk.

Bij mensen met congenitale nystagmus en bij mensen met nystagmus veroorzaakt door een oogaandoening zijn er soms wel mogelijkheden om het kijken te vergemakkelijken en/of te verbeteren. Bij een nystagmus die in één blikrichting duidelijk afneemt, neemt de patiënt graag een voorkeurshouding van het hoofd aan (torticollis). In die stand stoort de nystagmus het zien het minst. Soms is het in dat geval zinvol met behulp van een operatie de oogspieren zo te verplaatsen dat de ogen bij zien rechtuit de rustigste stand innemen. Verder zijn diverse medicamenteuze behandelingen van nystagmus beschreven, maar in het algemeen zijn deze therapieën weinig succesvol.

Wat is de prognose?

Aangeboren nystagmus verdwijnt zelden. Toch leert de ervaring dat kinderen met congenitale nystagmus in de loop der jaren manieren vinden om zo goed mogelijk met hun nystagmus om te gaan. Ook neemt de nystagmus bij bepaalde oogaandoeningen in de loop der jaren werkelijk af. Verergering van de nystagmus is bij oogheelkundige vormen van nystagmus een zeldzaamheid.

Wilt u meer informatie?

Met vragen of een verzoek om meer informatie kunt u bij uw behandelend orthoptist of oogarts terecht.